

Tadeusz Sokołowski

(20.10.1887-21.01.1965) – twórca szczecińskiej szkoły chirurgii urazowej

Tadeusz Sokołowski (20.10.1887 - 21.01.1965) – creator of the Szczecin school of traumatic surgery

Elżbieta Gawrych¹, Witold Brzeziński²

1 – Klinika Chirurgii Dziecięcej i Onkologicznej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie

2 – Oddział Chirurgii Ogólnej Szpitala Specjalistycznego w Szczecinie-Zdunowo

Streszczenie

Profesor Tadeusz Sokołowski odegrał znaczącą rolę w tworzeniu i rozwoju polskiej chirurgii w okresie między- i powojennym. Współtwórca traumatologii – dziedziny chirurgii szczególnie przydatnej w okresie wojennym. Jako pierwszy zorganizował wyspecjalizowaną w tej dziedzinie placówkę w Toruniu, a kilkanaście lat później był współzałożycielem Instytutu Chirurgii Urazowej w Warszawie. Znakomity specjalista z zakresu traumatologii, a także autor wielu znaczących prac naukowych, przydatnych w pracy klinicznej. Cennym dorobkiem Profesora było opracowanie szeregu urządzeń przydatnych w chirurgii urazowej, w tym także u dzieci. Aparat wyciągowy przedramienia jego konstrukcji znalazł szerokie zastosowanie w zachowawczym nastawianiu złamań kości przedramienia. Gwóźdź do zespalania złamań szyjki kości udowej oraz szyna do wyciągu kości udowej miały praktyczne zastosowanie w leczeniu urazów kończyny dolnej. Nowatorskie pomysły i opracowania Sokołowskiego były przedmiotem licznych publikacji naukowych zarówno w Polsce, jak i za granicą. Wielką zasługą było wprowadzenie przezskórnego zespolenia odłamów w złamaniach nadkłykciowych i fiksacji oderwanych kłykci kości ramiennej. Ten sposób leczenia jako atraumatyczny był szczególnie przydatny u dzieci. Profesor Tadeusz Sokołowski – uczestnik dwóch wojen światowych należy do prekursorów polskiej chirurgii urazowej, a jego wiedza praktyczna oparta była na znakomitej znajomości anatomii i fizjologii. Uważany jest za twórcę szkoły chirurgicznej w Szczecinie, w tym także traumatologii dziecięcej, a szpital kliniczny, w którym rozpoczął pracę po zakończeniu wojny nosi nazwę jego imienia.

Abstract

There is no doubt that Professor Tadeusz Sokolowski played a major role in creating and evolving the surgery in XX century in Poland. He is recognized as a father of polish traumatology, which is so connected with war times when he lived. First traumatology center was establish by Professor in Toruń and then followed by founding of a Traumatology Institute in Warszawa, few years later. Professor Sokolowski was not only great surgeon but also well-known researcher mainly interested in traumatology. He was also an appreciated inventor and some of he’s devices like: forearm wincher which was wildly used in conservative treatment of forearm fractures, nail used in femur osteosynthesis followed by femur splint had practical application in the trauma treatment.

Many of those ideas were published both in Poland and abroad. One of the most important achievements was to establish transcuteaneous approach in fixating an supracondylar fractures which is so crucial in pediatrics.

Professor Tadeusz Sokolowski is recognized as a pioneer of polish trauma surgery. Achieving by Professor an excellency in physiology and anatomy was a pass to turn into so splendid practitioner. In appreciation of Professor Sokolowski achievements, the clinical hospital in which he had worked after World War II was given his name.

SŁOWA KLUCZOWE:

twórca polskiej traumatologii
pierwsze w Polsce ośrodki leczenia chirurgii ręki
aparat do wyciągu ramienia w złamaniach nadkłykciowych
typ gwoździa w leczeniu złamań szyjki kości udowej
sterylizator własnego pomysłu
strzykawka do przetaczania krwi
wykładowca na polskim wydz. lek. Uniwer. w Edynburgu

KEY WORDS:

creator polish traumatology
first centers of hand surgery
supracondyly traction for treatment fractures
type of nail in femur osteosynthesis
sterilizer of own idea
syringe blood transfusion
lecturer on Polish faculty of medicine, Edinburgh

Wstęp

Tadeusz Sokołowski (1887-1965) wniósł do chirurgii, zwłaszcza urazowej, wiele wiedzy praktycznej, jego postać znana jest nie tylko pokoleniu chirurgów pracujących pod jego kierunkiem, ale także młodym dopiero poznającym tę dziedzinę medycyny. Zasadne wydaje się zatem, przedstawienie jego sylwetki przede wszystkim od strony osiągnięć zawodowych, również w dziedzinie chirurgii dziecięcej.

Początkiem samodzielnej pracy chirurgicznej dr. Sokołowskiego było stanowisko ordynatora oddziału chirurgicznego VIII Szpitala Okręgowego w Toruniu w latach 1921-1934. Tam zaczął tworzyć własną koncepcję chirurgii urazowej, zapoczątkował przetaczanie krwi, opracował też konstrukcję strzykawki do przetaczania krwi, która nie dopuszczała do jej krzepnięcia. Zainteresowanie leczeniem ran, urazów i złamań oraz zapobieganiem i zwalczaniem zakażenia przyrannego odzwierciedliła książka jego autorstwa „Chirurgia wojenna” wydana w 1931 roku^{1 2}.

Z początkiem roku 1934, Sokołowski został przeniesiony do Szpitala Okręgowego w Warszawie na stanowisko kierownika naukowego oddziałów chirurgicznych, a rok później został szefem utworzonego Instytutu Chirurgii Urazowej, w którym prowadził ożywioną działalność zarówno dydaktyczną, jak i naukową. Według bibliografii chirurgicznej do 1939 roku opublikował 45 prac, co dawało mu znaczącą wówczas pozycję w osiągnięciach naukowych³. W pierwszych dniach września 1939 roku Sokołowski opuścił Warszawę wraz ze szpitalem polowym nr 201 i zgłosił do formującej się armii gen. Władysława Sikorskiego w Paryżu. Z wojskami polskimi dotarł do Szkocji, gdzie otrzymał przydział do Szpitala Wojennego w Edynburgu, a jesienią 1942 roku został skierowany do Armii Polskiej na Środkowym Wschodzie^{4 5}. Po krótkich pobytach we Włoszech, Egipcie i Londynie wrócił do Polski we wrześniu 1948 roku. W tym samym roku został kierownikiem liczącej 200 łóżek Kliniki Chirurgii Ogólnej, która powstała na bazie oddziału chirurgicznego Szpitala PCK w Szczecinie. W skład kliniki wchodził między innymi oddział chirurgii dziecięcej kierowany przez dr. Edwarda Dreschera, ostatecznie wyłączony jako samodzielna Klinika Chirurgii Dziecięcej. Jednym z asystentów prof. Sokołowskiego był dr Czesław Markiewicz, późniejszy wieloletni kierownik Kliniki Chirurgii Dziecięcej Pomorskiej Akademii Medycznej (po śmierci prof. Dreschera)⁶. Wielką ideą prof. Sokołowskiego było utworzenie w Polsce ośrodków zajmujących się chirurgią ręki. Jako pierwszy uruchomił w maju 1949 roku Poradnię Chirurgii Ręki na bazie Ambulatorium Urazowego Ubezpieczalni Społecznej w Szczecinie. W maju 1952 roku Profesor utworzył Oddział Zachodniopomorski Towarzystwa Chirurgów Polskich, a przewodnictwo tego oddziału sprawował do listopada 1957 roku. Wielkim triumfem prof. Sokołowskiego określono zorganizowanie w 1953 roku Szczecińskich Dni Chirurgicznych, kiedy zrealizował ideę połączenia traumatologii z chirurgią ogólną. Profesor był zwolennikiem nowoczesnego nauczania, przywiązywał dużą wagę do zajęć ze studentami, szczególnie do działania studenckiego towarzystwa naukowego.

¹ Kąkolewski L. Rys historyczny Towarzystwa Lekarskiego w Toruniu. *Now Lek* 55, 17: 254, 1948

² Sokołowski T. W kwestii przetaczania krwi na wojnie. *Lek Wojsk* 22, 4: 178-182, 1933

³ Potocki J. Polskie piśmiennictwo chirurgiczne okresu międzywojennego 1918-1939. *AM w Warszawa, Warszawa* 1961

⁴ Brzeziński W. Tadeusz Sokołowski i jego szkoła chirurgiczna, *Jota, Szczecin*, 1995. Praca na stopień doktora nauk medycznych wykonana w I Klinice Chirurgii Ogólnej i Chirurgii Ręki PAM oraz w Katedrze Historii Medycyny i Etyki Lekarskiej PAM. *Jota, Szczecin* s. 54-69, 1995

⁵ Mozes M, Sokołowski T. Spostrzeżenia kliniczne dotyczące typowych omyłek rozpoznawczych na terenie Środkowego Wschodu. *Jerozolima*, 1943.

⁶ Sokołowski T. Operacje chirurgiczne w leczeniu złamań i urazów kończyn. *PZWL, Warszawa*, 1956

Doświadczenie chirurgiczne nabyte w czasie wojen nauczyły go umiejętności segregacji chorych w zależności od ciężkości i charakteru urazu chirurgicznego, opracowania rany, zwalczania zakażenia przyrannego i opanowania wstrząsu. Profesor był zwolennikiem tworzenia oddziałów traumatologicznych w związku z narastającą liczbą urazów a także kształcenia w zakresie traumatologii ogółu chirurgów. Wśród wielu prac poruszających problem urazów i ich leczenia na uwagę zasługuje wydany w 1956 roku podręcznik „Operacje chirurgiczne w leczeniu złamań i urazów kończyn”.

Osiągnięcia zawodowe

Nowatorskie sposoby leczenia wprowadzone przez prof. Tadeusza Sokołowskiego miały niewątpliwie wpływ na rozwój traumatologii dziecięcej. Leczenie złamania nadkłykciowego kości ramiennej u dzieci, w latach trzydziestych stanowiło poważny i często dyskutowany problem. Uważa się, że prof. Sokołowski zapoczątkował w Polsce operacyjne nastawienie odłamów w tego typu złamaniach w 1936 roku, natomiast rok później demonstrował przezskórne ich zespolenie drutem pod kontrolą aparatu rentgenowskiego⁷. Ten sposób zespolenia w złamaniach kłykci szczególnie zalecał u dzieci jako najmniej traumatyczny^{8 9}. Oryginalnym pomysłem Profesora był aparat wyciągowy przedramienia opracowany oraz opatentowany w 1934 roku i stosowany w złamaniach kości przedramienia z przemieszczeniem odłamów. Jego zaletą było zastosowanie wyciągu za rękę, ręczne nastawienie odłamów i unieruchomienie kończyny w opatrunku gipsowym^{10 11}. Oryginalny aparat wyciągowy konstrukcji Sokołowskiego znajduje się w posiadaniu bloku operacyjnego Szpitala Klinicznego nr 1 w Szczecinie (ryc. VII–1). Opracowany przez Sokołowskiego w 1937 roku, nowy typ gwoźdźcia do zespalania szyjki kości udowej o kształcie rynienkowatym pozwalał na łatwe centralne prowadzenie go po gwoździu kierunkowym Steinmanna z jednej strony, z drugiej zaś na dociągnięcie odłamu obwodowego oraz na łatwe usuwanie go z małego cięcia (ryc. VII–2). Gwóźdź produkowany przez firmę Mann od 1938 r. znalazł powszechne, chociaż krótkie zastosowanie ze względu na wybuch wojny¹².

Osiągnięciem w leczeniu złamań trzonu kości udowej była szyna konstrukcji Sokołowskiego, której zasadniczą zaletą, obok możliwości jej składania i rozkładania, była również możliwość stosowania jej zarówno do unieruchomienia doraźnego, jak i do definitywnego leczenia (ryc. VII–3). Szyna ta pozwalała także na zmianę kąta ustawienia stawów bez naruszania wyciągu¹³.

W końcowym okresie pracy w Szczecinie, Sokołowski opracował metodę przezskórnego i przestawowego zespolenia złamania kostek podudzia przy użyciu gwoźdźcia Steinmanna, a w przypadkach niskich złamań – obok tego sposobu, także operacyjne nastawienie odłamów i wprowadzenie gwoźdźcia przez dolny, potem górny odłamek kości^{14 15}. Profesor Sokołowski przywiązywał duże znaczenie do stosowania aseptyki w chirurgii, zgłębiał jej podstawy i udoskonalał techniki.

Zajmując się metodami sterylizacji narzędzi chirurgicznych przedstawił własne rozwiązanie autoklawu szpitalnego, zastrzeżone w Urzędzie Patentowym, a wykorzystane w Instytucie Chirurgii Urazowej w Warszawie. Autoklaw uwzględniał konieczność usunięcia powietrza i skierowania

⁷ Sokołowski T. Operacyjne leczenie fr. Supracondylica humeri u dzieci. *Chir Pol* 1, (3): 96, 1936

⁸ Sokołowski T. Wyniki leczenia gwoździowaniem przezskórnym złamań nadkłykciowych ramienia u dzieci. *Pol Przegl Chir* 16, (6): 1181, 1937

⁹ Sokołowski T. Leczenie nadkłykciowego złamania kości ramiennej u dzieci przezskórnym przybiciem drutem. *Chir Pol* 2, (6): 328-330, 1937

¹⁰ Ciszewicz H. Aparat wyciągowy przedramienia. *Chir Pol* 1, (1): 113-114, 1936

¹¹ Sokołowski T. Zasady leczenia złamań i urazów kończyn. *PZWL, Warszawa*, s. 56-58, 1954

¹² Sokołowski T. Nowy gwoździec do zespalania szyi kości udowej. *Chir Pol* 3, (4): 185-189, 1938

¹³ Sokołowski T. O jednolitą metodę leczenia zwykłych i otwartych złamań kości udowej. *Lek Wojsk* 34, (3): 162-163, 1942

¹⁴ Sokołowski T. Operacje chirurgiczne w leczeniu złamań i urazów kończyn. *PZWL, Warszawa*, s. 180-182, 1956

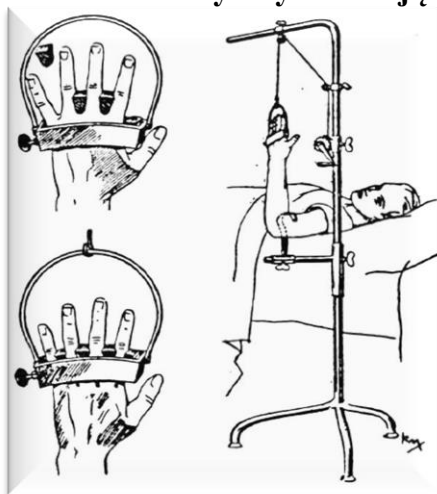
¹⁵ Sokołowski T. Transfissione percutanea tarso-tibiale con chiodo di Steinmann Nel trattamento di fratture bimalleolari con dislocazione. *Minerva Medica* 49, 53: 2669-2670, 1958

strumienia pary od góry do dołu urządzenia¹⁶. Produkcję autoklawu rozpoczęto w Polsce w latach poprzedzających wojnę (ryc. VII-4).

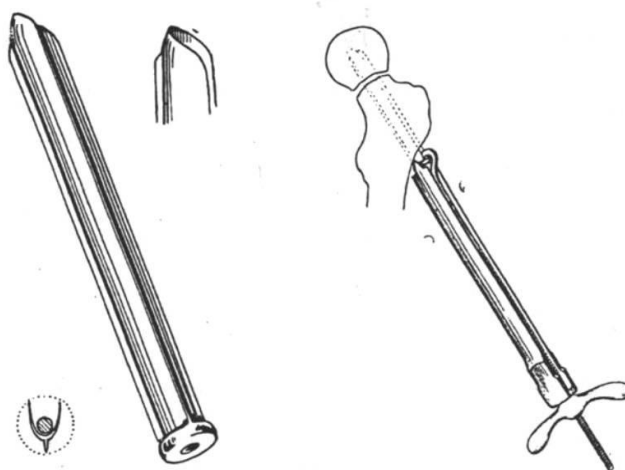
Omówienie

Profesor Sokołowski był niewątpliwie jednym z najwybitniejszych chirurgów swoich czasów, szczególne jego zasługi należy upatrywać w rozwoju traumatologii, także dziecięcej. Poza działalnością naukową i dydaktyczną, Profesor był znakomitym organizatorem zjazdów, konferencji naukowych nie tylko w Polsce, lecz także za granicą, działał w komitetach redakcyjnych czasopism o charakterze naukowym, wyszkolił wielu znakomitych chirurgów, w tym także dziecięcych (Edward Drescher, Czesław Markiewicz). Sokołowski był człowiekiem kontrowersyjnym w swoich poczynaniach i wypowiedziach. Jerzy Lambert oceniał go jako wielkiego erudyty, społecznika, przyjaciela młodych lekarzy i studentów. Z drugiej zaś strony postrzegano Profesora jako osobę apodyktyczną, nieznoszącą sprzeciwu i wymagającą. Wielu obawiało się bardziej jego ciętego dowcipu niż gniewu.

Prezentowane ryciny ilustrują wynalazki profesora Tadeusza M. Sokołowskiego

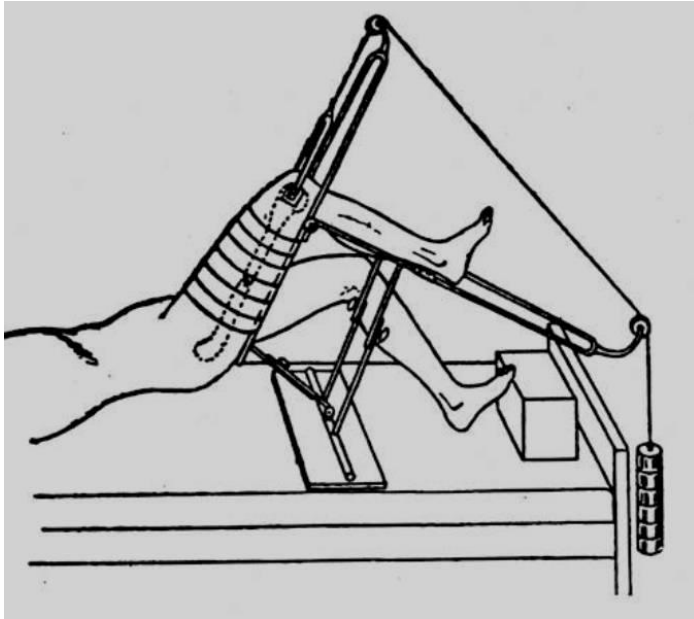

Ryc. 1 Oryginalny aparat wyciągowy konstrukcji Sokołowskiego

Ryc. 2 Typ gwoździa do zespalania szyjki kości udowej o kształcie rynienkowatym

¹⁶ Sokołowski T. Badania doświadczalne nad skutecznością oraz istotą wyjaławiania materiału opatrunkowego za pomocą pary. *Chir Pol* 4, (5), 233-260, 1939

Ryc. 3 Szyna konstrukcji Sokołowskiego do leczenia złamania kości udowej

ZAŁOŻONE W 1877 r.

ZAKŁADY KOTLARSKIE I MECHANICZNE
W. i M. DMOWSCY
 WARSZAWA, PŁOCKA 20, TEL. 282-48

Wykonują: z niklu, ze stali nierdzewnej, miedzi, aluminium i żelaza.

Autoklawy syst. Dra T. Sokołowskiego do sterylizacji środków opatrunkowych.

Aparaty do sterylizacji narzędzi chirurgicznych.

Posobi sterylizacyjne do materiału opatrunkowego i operacyjnego.

Aparaty do destylacji wody, parowe, gazowe i elektryczne.

Komory dezynfekcyjne uniwersalne, parowe, formalinowe i próżniowe.

Sterylizatory do sprząwek i basenów.

Aparaty do spalania odpadków.

Kosmetyczne kuchenie parowe, gazowe, elektryczne, lub opalane węglem.

Kotły przechodzące do mleka, wody, herbaty i t. p.

Aparaty do naparzania kawy.

Susły do przechowywania gorących potraw.

Susły do przechowywania i suszenia naczyń.

Aparaty do sterylizacji mleka.

Chłodnice.

Niżnienie i chłodzenie przedmiotów.

KOTŁY PAROWE, KONSTRUKCJE BUDOWLANE.

Projekty i kosztorysy na zamówienie.

Ryc. 4 Autoklaw szpitalny wg projektu prof. T.M. Sokołowskiego

Autoklaw szpitalny skonstruowany według projektu prof. Sokołowskiego, zastrzeżony w Urzędzie Patentowym i stosowany w Instytucie Chirurgii Urazowej w Warszawie. Urządzenie to uwzględniało konieczność usuwania powietrza i kierowania strumienia pary od góry do dołu.

Komentarz (Czesław Stoba)

Profesor Tadeusz Mieczysław Sokołowski zapisał też chlubną kartę jako uczestnik I wojny światowej i żołnierz Legionów Polskich (od 29 września 1914 r. w stopniu podporucznika) w walkach na frontach w Królestwie Polskim i w Galicji. Był lekarzem batalionowym w I Brygadzie, a od marca do

sierpnia 1915 roku – lekarzem w szpitalu zakaźnym (epidemicznym) w Wadowicach. W grudniu 1915 r. otrzymał awans na stopień porucznika; wrócił na front i uczestniczył w kampanii na Wołyniu. Po kryzysie przysięgowym – 17 lipca 1917 – został zwolniony z wojska; rozpoczął pracę w Łodzi, na oddziale chirurgicznym Szpitala Dziecięcego im. Anny Marii (później Szpital im. Janusza Korczaka); w roku 1918 ochotniczo brał udział w zwalczaniu epidemii tyfusu plamistego. Uczestniczył także w wojnie polsko-bolszewickiej (1919-1920), początkowo na Froncie Litewsko-Białoruskim, a następnie w szpitalach w Toruniu i Warszawie. Podczas wojny pracował jako frontowy lekarz pułkowy 3 p Legionów (w stopniu kapitana), a następnie został komendantem szpitala w Mińsku i ordynatorem oddziału chirurgicznego, szefem służby zdrowia 22 Dywizji Ochotniczej (w stopniu podpułkownika).

W okresie dwudziestolecia międzywojennego pracował:

- w II Klinice Chirurgicznej Zygmunta Radlińskiego w Warszawie (1921–1923);
- w wojskowym Szpitalu Okręgowym nr 8 w Toruniu (1923–1934);
- w wojskowym Szpitalu Okręgowym nr 1 w Warszawie (w stopniu pułkownika), a później w zorganizowanym przez siebie Instytucie Chirurgii Urazowej, z ambulatorium urazowym i pracownią rentgenologiczną, przy ul. 6 Sierpnia, późniejsza ul. Nowowiejska (1934–1939).

Wkład Profesora w rozwój chirurgii urazowej w okresie powojennym jest nie do przecenienia. Prócz wymienionych wynalazków w dorobku znajduje się jeszcze wg jego pomysłu skonstruowana strzykawka do bezpośredniego przetaczania krwi, co w tamtym okresie miało kolosalne znaczenie, szczególnie w stosowaniu transfuzji wymiennych.

Tadeusz Sokołowski posiada bogaty dorobek publikacyjny. Jest autorem 154 prac z dziedziny chirurgii (zwłaszcza traumatologii), wśród nich na szczególną uwagę zasługuje podręcznik „Operacje chirurgiczne w leczeniu złamań i urazów kończyn”. PZWL, Warszawa, 1956, który przez ponad 30 lat stanowił ważne źródło wiedzy dla chirurgów dziecięcych. Tematyka jego publikacji jest ilustrowana przykładami z wystąpień na Międzynarodowych Kongresach Transfuzjologii w Rzymie (1935) i Paryżu (1937); Sokołowski współpracował w tej dziedzinie z Ludwikiem Hirszfeldem.

Ryc. 5 Płk dr Tadeusz Sokołowski podczas wykładu w Edynburgu oraz z córkami po powrocie z Anglii

Ryciny pochodzą z pracy: Brzeziński W.: Tadeusz Sokołowski i jego szkoła chirurgiczna. Jota, Szczecin 1995–wsp. tego opracowania.

Adres do korespondencji:

Dr hab. n. med. Elżbieta Gawrych

Klinika Chirurgii Dziecięcej i Onkologicznej

Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie

71-252 Szczecin, ul. Unii Lubelskiej 1

tel. +48 91 425-31-86,

fax +48 91 425-32-06

e-mail: egawrych@gmail.com